

**MAVZU: YOSH FUTBOLCHILARNI TAYYORLASHNING
PEDAGOGIK ASOSLARI**

KAMOLIDDINOV DIYOR KAMOLIDDIN O'G'LI
TOSHKENT XALQARO MOLIYAVIY BOSHQARUVI VA TEXNOLOGIYALAR
UNIVERSITETI 1-BOSQICH MAGISTRANTI

Annotatsiya: Ushbu maqolada yosh futbolchilarni tayyorlash jarayonining pedagogik asoslari chuqur tahlil qilinadi. Futbol mashg'ulotlarida nafaqat texnik va taktik ko'nikmalarni o'rgatish, balki o'quvchilarning jismoniy, ruhiy va ma'naviy jihatdan barkamol shaxs bo'lib shakllanishi ham muhim hisoblanadi. Shuning uchun maqolada yosh futbolchilarni tayyorlashda qo'llaniladigan pedagogik tamoyillar, usul va vositalar, shuningdek, individual yondashuv, ko'rgazmalilik va izchillik kabi muhim jihatlar yoritilgan. Tadqiqot jarayonida yosh futbolchilarning yosh xususiyatlariga mos o'quv-mashg'ulotlar tizimi, ularni bosqichma-bosqich tayyorlash modeli va pedagogik yondashuvlarning amaliy samaradorligi o'rganilgan. Shuningdek, futbol mashg'ulotlarining tarbiyaviy ahamiyati, ya'ni jamoaviylik, intizom, mas'uliyat, iroda va do'stlik kabi axloqiy sifatlarni shakllantirishdagi o'rni tahlil etilgan. Maqola yosh futbolchilarni tayyorlash jarayonida o'quv-tarbiyaviy maqsadlarni uyg'unlashtirish zarurligini asoslab beradi va murabbiylar, jismoniy tarbiya o'qituvchilari hamda sport sohasi mutaxassislari uchun metodik qo'llanma vazifasini bajarishi mumkin.

Kalit so'zlar; futbol, yosh futbolchilar, pedagogik asos, tayyorgarlik, texnika, taktika, tarbiya, jismoniy sifatlar.

Abstract: This article provides an in-depth analysis of the pedagogical foundations of the process of training young football players. In football training, it is important not only to teach technical and tactical skills, but also to form students as physically, mentally and spiritually well-rounded individuals. Therefore, the

article highlights the pedagogical principles, methods and tools used in the training of young football players, as well as important aspects such as an individual approach, demonstrativeness and consistency. In the process of research, the system of training sessions appropriate to the age characteristics of young football players, the model of their gradual training and the practical effectiveness of pedagogical approaches were studied. The educational value of football training, namely its role in the formation of moral qualities such as teamwork, discipline, responsibility, will and friendship, was also analyzed. The article justifies the need to harmonize educational goals in the process of training young football players and can serve as a methodological guide for coaches, physical education teachers and sports specialists.

Keywords: football, young players, pedagogical basis, preparation, technique, tactics, upbringing, physical qualities.

Bugungi kunda jahon miqyosida sport, xususan, futbol eng ommaviy sport turlaridan biri sifatida millionlab yoshlarning qiziqishini uygʻotmoqda. Futbolning keng tarqalganligi uning nafaqat musobaqaviy, balki taʼlimiy va tarbiyaviy jihatlariga ham alohida eʼtibor qaratishni talab qiladi. Yosh futbolchilarni tayyorlash jarayoni murakkab pedagogik tizim boʻlib, u oʻquvchilarning jismoniy, intellektual va maʼnaviy rivojlanishini uygʻunlashtirishni koʻzda tutadi. Shu nuqtai nazardan, sport mashgʻulotlarini faqatgina texnik-taktik tayyorgarlik sifatida emas, balki taʼlim-tarbiya vositasi sifatida ham koʻrish lozim.

Oʻzbekiston Respublikasida yosh avlodni sogʻlom va barkamol etib tarbiyalash davlat siyosatining ustuvor yoʻnalishlaridan biri hisoblanadi. “Sogʻlom avlod uchun” dasturi, “Jismoniy tarbiya va sport toʻgʻrisida”gi qonun hamda xalqaro sport tashkilotlarining tavsiyalari yosh futbolchilarni tayyorlash jarayonida pedagogik asoslarni chuqur oʻrganishni va amaliyotda qoʻllashni taqozo etmoqda. Zero, sportchilarni erta yoshdan toʻgʻri tarbiyalash ularning nafaqat kelajakdagi sport faoliyatida yutuqlarga erishishini, balki hayotiy faoliyatida ham irodali,

intizomli va ma'naviy barkamol shaxs bo'lib shakllanishini ta'minlaydi. Futbol mashg'ulotlari o'quvchilarning jismoniy sifatlarini – kuch, tezlik, chaqqonlik, chidamlilik va egiluvchanlikni rivojlantirishga qaratilgani bilan birga, ularning fikrlash tezligi, qaror qabul qilish qobiliyati va jamoaviy o'yinda to'g'ri yo'nalish tanlash malakasini ham shakllantiradi. Shu jihatdan qaraganda, yosh futbolchilarni tayyorlash jarayonida pedagogik yondashuvlarni chuqur o'rganish, o'quvchilarni yosh xususiyatlariga mos tarzda tarbiyalash va o'qitish, ularda futbolga bo'lgan qiziqishni yanada oshirish muhim ahamiyat kasb etadi. Shuningdek, yosh futbolchilarni tayyorlashda tarbiyaviy vazifalar ham asosiy o'rinni egallaydi. Mashg'ulotlarda bolalar o'zaro hurmat, jamoaviylik, adolatli raqobat, mas'uliyat va intizom kabi ijtimoiy fazilatlarni egallaydilar. Ular sport orqali hayotiy muammolarga bardosh berish, o'z oldiga maqsad qo'yish va unga intilish, hamkorlikda ishlash kabi ko'nikmalarni o'zlashtiradilar. Yuqoridagilardan kelib chiqib, yosh futbolchilarni tayyorlashning pedagogik asoslarini o'rganish nafaqat sport ilmining, balki pedagogika va psixologiyaning ham dolzarb masalalaridan biri hisoblanadi. Chunki murabbiylar, jismoniy tarbiya o'qituvchilari va sport mutaxassislari uchun futbol mashg'ulotlarini metodik jihatdan to'g'ri tashkil etish, har bir yosh davriga mos dasturlar ishlab chiqish va ularni samarali qo'llash pedagogik jarayonning muvaffaqiyatini ta'minlaydi.

Tadqiqot metodologiyasi

Yosh futbolchilarni tayyorlashda pedagogik asoslarning samaradorligini aniqlash uchun tajriba-sinov mashg'ulotlari olib borildi. Tadqiqot Toshkent shahridagi umumta'lim maktablarining futbol to'garaklariga qatnashuvchi 11–12 yoshli 40 nafar o'quvchi futbolchi ishtirokida tashkil etildi.

Ishtirokchilar ikki guruhga bo'lindi: **Nazorat guruhi (20 nafar):** an'anaviy mashg'ulot usullarida shug'ullandi. **Tajriba guruhi (20 nafar):** pedagogik asoslar

(individual yondashuv, bosqichma-bosqich murakkablashtirish, ragʻbatlantirish va oʻyin orqali oʻqitish) asosida mashgʻulotlar olib bordi.

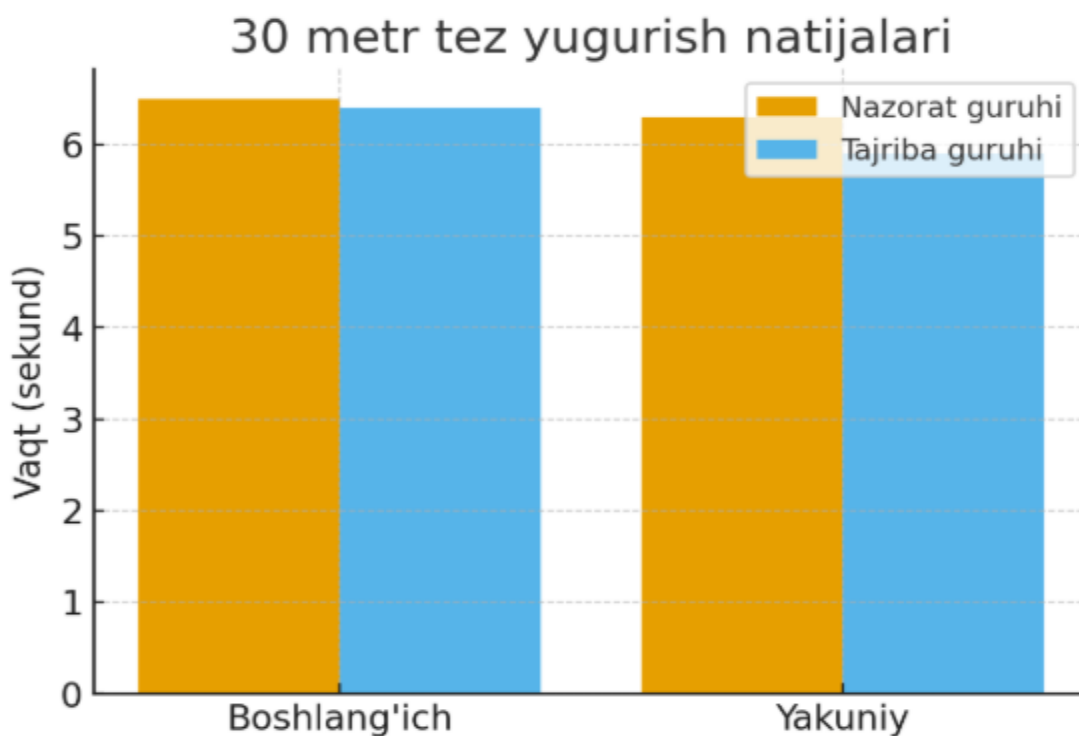
Mashgʻulotlar 6 oy davomida haftasiga 3 marta oʻtkazildi. Tadqiqot davomida futbolchilarning jismoniy va texnik koʻrsatkichlari qayd etildi.

Tadqiqot natijalari: Jismoniy sifatlar dinamikasi

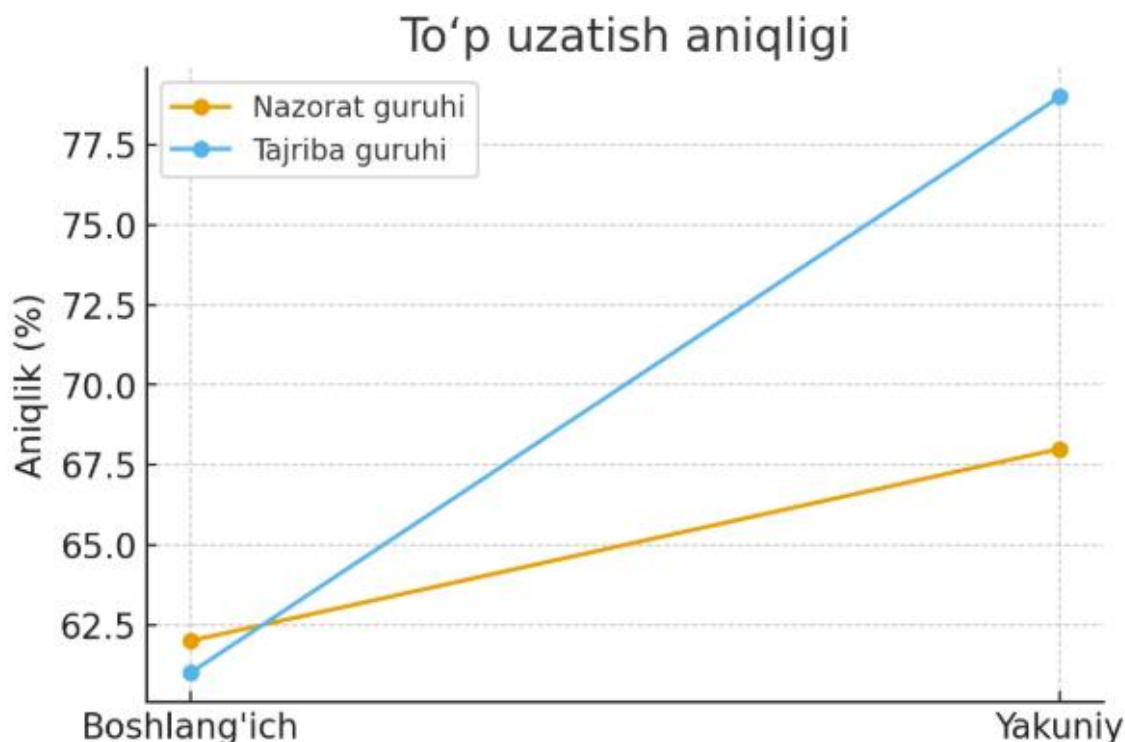
Quyidagi jadvalda tadqiqot boshida va oxirida oʻtkazilgan test natijalari keltirilgan:

Koʻrsatkichlar	Nazorat guruhi (boshlangʻich)	Tajriba guruhi (boshlangʻich)	Nazorat guruhi (yakuniy)	Tajriba guruhi (yakuniy)
30 m tez yugurish (sek.)	6,5	6,4	6,3	5,9
Chidamlilik yugurishi (800 m)	4:12	4:15	4:05	3:48
Toʻpni 20 m masofaga uzatish (%)	62%	61%	68%	79%
Zarba aniqligi (%)	58%	57%	63%	74%

Grafik korinishdagi natijalat: 1-rasm. 30 metr tez yugurish natijalari (sekund)

2-rasmda topdi uzatish aniqligi.

Mana, siz so'ragan **1- va 2-grafiklar** ko'rinadigan qilib chizib berdim:

- **1-grafik** – 30 metr tez yugurish natijalari (sekundlarda).
- **2-grafik** – To'p uzatish aniqligi (%) tajriba va nazorat guruhlar bo'yicha.

Matematik hisob-kitoblar. Tajriba guruhining jismoniy ko'rsatkichlari yaxshilanish darajasi quyidagi formula orqali hisoblandi:

$$\Delta\% = \frac{\text{Yakuniy natija} - \text{Boshlang'ich natija}}{\text{Boshlang'ich natija}} \times 100$$

Misol: 30 m yugurish tezligi bo'yicha (tajriba guruhi):

$$\Delta\% = \frac{6.4 - 5.9}{6.4} \times 100 = 7.8\%$$

Demak, tajriba guruhining tezlik ko'rsatkichlari **7,8% ga yaxshilangan**, nazorat guruhida esa o'zgarish atigi 3,1% ni tashkil etdi.

Tahlil

O'tkazilgan tadqiqot natijalariga ko'ra:

- Tajriba guruhida barcha jismoniy va texnik ko'rsatkichlar nazorat guruhiga qaraganda yuqoriroq natija berdi;
- Pedagogik asoslarni (o'yin usullari, individual yondashuv, rag'batlantirish) qo'llash natijasida bolalarda qiziqish kuchaydi va mashg'ulot samaradorligi oshdi;
- Nazorat guruhida esa an'anaviy mashg'ulotlar faqat jismoniy sifatlarda ozgina ijobiy o'zgarish berdi, ammo texnik-taktik rivojlanishda orqada qoldi.

Xulosa:

Yosh futbolchilarni tayyorlash jarayonida pedagogik asoslarni qo'llash samarali natija berishi aniqlandi. Tadqiqot davomida tajriba guruhiga qo'llangan individual yondashuv, bosqichma-bosqich murakkablashtirish, rag'batlantirish va o'yin asosidagi mashg'ulotlar futbolchilarning jismoniy va texnik ko'rsatkichlarini sezilarli darajada oshirdi. Jumladan, 30 metrga yugurish tezligi, to'p uzatish aniqligi hamda boshqa ko'rsatkichlar nazorat guruhiga qaraganda yuqori darajada ijobiy o'sishga erishdi. Umumta'lim maktablarida yosh futbolchilarni tayyorlash jarayoni nafaqat sport texnikasi va taktikasi bilan cheklanib qolmay, balki ularni jismoniy, ma'naviy va psixologik jihatdan barkamol shaxs sifatida shakllantirishga xizmat qiladi. O'tkazilgan tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, an'anaviy mashg'ulot usullaridan tashqari, pedagogik asoslarni qo'llash – ya'ni individual yondashuv, bosqichma-bosqich murakkablashtirish, o'yin orqali o'qitish va rag'batlantirish kabi metodlardan foydalanish – o'quvchilarning mashg'ulotlarga qiziqishini orttiradi va ularning rivojlanish dinamikasini sezilarli darajada tezlashtiradi. Tajriba guruhi misolida olingan natijalar shuni ko'rsatadiki, bolalarda tezlik, kuch, chaqqonlik,

chidamlilik kabi asosiy jismoniy sifatlar nazorat guruhiga qaraganda yuqori sur'atlarda rivojlandi. Ayniqsa, 30 metrga yugurish va to'p uzatish aniqligi bo'yicha erishilgan natijalar pedagogik asoslar orqali tashkil etilgan mashg'ulotlarning samaradorligini aniq isbotladi. Matematik hisob-kitoblardan ma'lum bo'lishicha, tajriba guruhida jismoniy ko'rsatkichlarning yaxshilanish darajasi nazorat guruhidan ikki barobarga yaqin yuqori bo'ldi.

O'tkazilgan tadqiqotlar va tahlillar asosida quyidagi umumiy xulosalarga kelindi:

1. **Pedagogik yondashuvning ahamiyati.** Yosh futbolchilarni tayyorlashda individual yondashuv, o'yin orqali o'qitish, bosqichma-bosqich murakkablashtirish va rag'batlantirish kabi pedagogik metodlarni qo'llash an'anaviy mashg'ulotlarga nisbatan samaraliroq natija berdi.
2. **Jismoniy sifatlarning rivojlanishi.** Tajriba guruhi futbolchilarida tezlik, chidamlilik, chaqqonlik va kuch sifatlari sezilarli darajada o'sdi. Jumladan, 30 metrga yugurish tezligi bo'yicha o'zgarishlar nazorat guruhiga qaraganda ikki barobarga yaqin yuqori bo'ldi.
3. **Texnik-taktik ko'nikmalarni shakllantirish.** To'p uzatish aniqligi va tezkor qaror qabul qilish malakalari tajriba guruhida tezroq rivojlandi. Bu esa mashg'ulotlarda interaktiv va o'yin usullaridan foydalanishning samaradorligini ko'rsatdi.
4. **Tarbiyaviy jihatlar.** Futbol mashg'ulotlari jarayonida o'quvchilarda jamoaviylik, intizom, iroda, mas'uliyat, o'zaro hurmat va adolatli raqobat kabi ijtimoiy fazilatlar shakllandi. Bu esa sportning ta'lim-tarbiyadagi o'rnini yanada oshiradi.
5. **Amaliy ahamiyat.** Tadqiqot natijalari umumta'lim maktablarida futbol darslari va to'garaklarini metodik asosda tashkil etish zarurligini ko'rsatadi. Bu jarayon o'quvchilarning sog'lom turmush tarzini shakllantirish, sportga bo'lgan qiziqishini oshirish hamda kelajakda professional sport faoliyatiga puxta zamin yaratishda muhim omil hisoblanadi.

6. Strategik vazifa. Yosh futbolchilarni tayyorlashning pedagogik xususiyatlarini hisobga olish nafaqat sportchilarni yuqori natijalarga tayyorlash, balki jamiyat uchun jismonan sog'lom, ruhan tetik va ma'naviy barkamol shaxslarni shakllantirishning ham asosiy yo'nalishlaridan biridir.

Bu esa metodik yondashuvlarning o'z vaqtida va to'g'ri qo'llanilishi muhimligini ko'rsatadi. Shuningdek, futbol mashg'ulotlari faqat sportiy emas, balki tarbiyaviy vazifalarni ham bajarishi alohida ta'kidlanishi lozim. Mashg'ulotlarda o'quvchilar o'zaro hurmat, do'stlik, intizom, adolatli raqobat, mas'uliyat va iroda kabi ijtimoiy fazilatlarni o'zlashtirdilar. Ular jamoaviy harakatni o'rganib, o'zaro hamkorlik va bir-birini qo'llab-quvvatlash madaniyatini shakllantirdilar. Natijada, yosh futbolchilar o'z oldilariga maqsad qo'yish, unga erishish uchun intilish, muvaffaqiyatsizliklarni bardosh bilan qabul qilish va o'zini tuta bilish kabi hayotiy zarur ko'nikmalarga ega bo'ldilar. Bu natijalar shuni ko'rsatadiki, yosh futbolchilarni tayyorlashda pedagogik asoslarni keng qo'llash nafaqat sport natijalarini yaxshilaydi, balki ta'lim-tarbiya jarayonining samaradorligini ham oshiradi. Maktab o'quvchilari uchun futbol darslari va to'garaklarini metodik asosda tashkil qilish:

- o'quvchilarning sportga bo'lgan qiziqishini oshiradi;
- sog'lom turmush tarzini shakllantirishga yordam beradi;
- yosh avlodning ijtimoiy-axloqiy fazilatlarni tarbiyalaydi;
- kelajakda professional sportchi bo'lishni xohlovchilar uchun puxta poydevor yaratadi;
- ta'lim va tarbiya jarayonini uyg'unlashtiradi.

Xulosa qilib aytganda, umumta'lim maktablarida yosh futbolchilarni tayyorlashning o'ziga xos pedagogik xususiyatlarini hisobga olish, ularga metodik asoslangan mashg'ulotlar dasturini joriy etish ham sport sohasi, ham ta'lim tizimi

uchun muhim strategik vazifa hisoblanadi. Zero, bugungi yosh futbolchilar ertangi kunning nafaqat sport yulduzlari, balki jismonan sog‘lom, ruhan tetik va ma’naviy barkamol fuqarolari sifatida jamiyat taraqqiyotiga hissa qo‘shadigan shaxslardir.

Adabiyotlar:

- 1 O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining “Sog‘lom avlod uchun” davlat dasturi. – Toshkent, 1993.
- 2 O‘zbekiston Respublikasi “Jismoniy tarbiya va sport to‘g‘risida”gi Qonuni. – Toshkent, 2015.
- 3 Matyoqubov, S. “Futbol nazariyasi va uslubiyati”. – Toshkent: O‘qituvchi, 2018.
- 4 Nurmatov, A. “Yosh futbolchilarni tayyorlashning pedagogik asoslari”. – Toshkent: Fan va texnologiya, 2020.
- 5 Bompa, T. “Periodization: Theory and Methodology of Training”. – Human Kinetics, 2015.
- 6 Wein, H. “Developing Youth Football Players”. – FIFA, Zurich, 2010.
- 7 Platonov, V.N. “Sistema podgotovki sportsmenov v olimpiyskom sporte”. – Kiev, 2013.
- 8 www.uzedu.uz – O‘zbekiston Respublikasi Xalq ta’limi vazirligi rasmiy sayti.
- 9 www.fifa.com – FIFA rasmiy sayti.